

РИТУАЛЬНІ КОНФЛІКТИ В ЕМОЦІЙНОМУ СПОНТАННОМУ МОВЛЕННІ (на матеріалі Британського національного корпусу)

У статті на матеріалі Британського національного корпусу проаналізовано і розкрито сутність поняття "емоційна комунікація", вираження емоцій в англомовній спонтанній комунікації представниками різних етнічних груп. Багато уваги приділено виявленню екстралінгвістичних чинників, що впливають на вираження емоцій.

Ключові слова: Британський національний корпус, комунікація, спонтанне мовлення, емоційне мовлення, ритуальний конфлікт, екстралінгвістичний чинник.

В статье на материале Британского национального корпуса проанализирована и раскрыта суть понятия "эмоциональная коммуникация", выражение эмоций в англоязычной спонтанной коммуникации представителями разных этнических групп. Перечислены экстралингвистические факторы, влияющие на выражение эмоций.

Ключевые слова: Британский национальный корпус, коммуникация, спонтанная речь, эмоциональная речь, ритуальный конфликт, экстралингвистический фактор.

This article deals with the notion of "communication", namely, the expression of emotions in English spontaneous speech (on the basis of British National Corpus). Extralinguistic factors which make impact on emotional spontaneous speech, namely age, social, ethnic background of interlocutors are also analyzed.

Key words: British National Corpus, communication, spontaneous speech, emotional speech, ritual conflict, extralinguistic factor.

В житті людини комунікація, спілкування відіграють надзвичайно важливу роль. Комунікація є засобом реалізації для міжособистісних відношень. Це, згідно з Л.І. Сахарчук, "обмін раціональною та емоційною інформацією у процесі соціальної мисленнево-мовленневої діяльності людини за допомогою мовного коду чи мовних кодів як суб'єкта міжособистісних, міжінституційних міжкультурних відношень"[7, с. 13].

Комунікативна діяльність – "це особлива форма міжособистісної взаємодії, що реалізується за допомогою сукупності ситуативних комунікативних актів, утворюючи змістовий контекст міжособистісних взаємин, забезпечуючи взаєморозуміння між людьми, сприяючи досягненню ними спільних цілей у різних видах спільної діяльності"[8, с. 92].

Особливості спілкування особистості впливають з її культури. Звичайно, людина може знати одну або й більше культур, або ж бути компетентною в комбінації культур. Але все ж таки комунікація залишається продуктом культури. У процесі спілкування людина, передаючи інформацію, по-різному реагує на неї. Тому досить

важливу роль при цьому відіграють ті одиниці мовлення, що виражають емоції, а також чинники, які впливають на їх вираження.

Проблема вивчення емоційно забарвленого мовлення тісно пов'язана з вивченням умов протікання спілкування, оскільки одна і та ж емоція по-різному виражається у спілкування людей з різним рівнем освіти, дорослих і підлітків, має етнічну маркованість. Британський національний корпус дає винятковий матеріал – зразки спонтанного мовлення з урахуванням різних чинників та ситуації, статусно-рольової конфігурації співрозмовників. Не кодифіковане спонтанне спілкування викриває низку чинників, що впливають на оформлення висловлювання. Так, наприклад лексичні одиниці як лайливі слова, нецензурна лексика, вигуки тощо поза емоційною сферою спілкування не спостерігаються.

Під впливом оточення формується певна поведінка, що притаманна різним етнічним групам. Різні типи поведінки призводять до утворення різних культур. Культура включає в себе "частину перетвореної людськими спільнотами природи" [4, с. 42]. Різні культури мають різний набір вербальних і невербальних знаків, що призводить часто до непорозумінь, конфліктів під час комунікації.

Мова є "продуктом розумової діяльності людини, основним засобом комунікації та своєрідною запровадженою системою ієрархічних стосунків" [2, с. 11]. Тому саме мова виявляє в суспільстві відмінності. Те, як представники однієї етносоціальної групи відносяться або ж оцінюють іншу спільноту – є етнічним упередженням, що виражає соціальну оцінку. Як зазначає Ретунська, соціальна оцінка – це оцінка подій, явищ, фактів, соціальних суб'єктів та об'єктів з позицій певних соціальних груп та класів. [5, с. 169].

На те, як саме протікає комунікація, які мовні одиниці використовуються під час спілкування впливають і культурна, етнічні й соціальні чинники [6; 9, с. 144].

Вплив культури на мовлення проявляється в своєрідності самого процесу спілкування в різних культурах, що впливає на деякі особливості лексики й граматики, а також в особливостях будови мови. В кожній культурі поведінка людей регулюється уявою про те, що людина має робити в тій чи іншій ситуації. Такі моделі в соціальній психології називаються соціальними ролями особистості. Соціальна роль – це "соціальна функція, схвалений образ поведінки, яка очікується суспільством" [1, с. 285].

Як стверджує Н. І. Горбачова, соціальна роль – це "поведінка, очікувана від людини, яка має певний статус" [3, с. 235].

Кожній соціальній ролі відповідає певний тип мовної поведінки мовна поведінка людини в тій чи іншій ролі визначається культурними традиціями суспільства.

Розглянемо приклад, де всі співрозмовники є представниками нижчих соціальних класів, багато з яких походять з етнічних меншин:

Fred: *She goes, she goes, this is what she did, right? She goes, Barry's got the cheek to say it's boring round here...cos he's*

Ron: *Brett.*

Fred: *and when he don't come out, oh and when he does go out he don't ask us to go. out, he'll say nah*

Ron: *All my, all*

Fred: *And then I said that they don't hang about with us Linda. She goes yeah, so? But we still ask them, it wouldn't he=it wouldn't he=saying like it wouldn't help them to ask*

Ron: *Yeah but when we do come round whe=, while, when youse asked us, she doesn't do nuffink. She go woo ooh ooh, I've done it. Aaah.*

Fred: *And she said that youse are really out of order not going out she said because she wanted to sit in that close wit*

Brett: *Mm. Yeah.*

Fred: *(singing) Da, dun na da.*

Brett: *Barry!*

Fred: *I ain't saying nuffink any more. [KSW]*

Усі три співрозмовники мають сильний акцент кокні; як видно з наведеного фрагмента розмови, вона не є граматично правильною щодо стандартного англійського мовлення. Усі троє розмовляють насмішкуватим тоном, уживаючи велику кількість повторів. Помітні такі нестандартні граматичні риси: подвійне заперечення (*she doesn't do nuffink, I ain't saying nuffink*), форма *ain't* замість *am not*, нестандартні займенникові форми (*youse*), негативне узгодження (*he don't*), auxiliary deletion (*she go*).

Роні та його друзі живуть і ходять до школи в Tower Hamlets, що зображується як занепадає лондонська місцевість з високим рівнем безробіття й численними іммігрантами. Слово *nothing*, що вимовляється як *nuffink*, є досить типовим для кокні.

Сюзі та її друзі, які належать до групи афроамериканців, розмовляють на расові теми, зокрема про те, як мало ролей узагалі відведено у фільмах для чорношкірих, постійно повторюючи іменник *Nigger* та прикметник *black*. Вони говорять про білих з презирством, ненавистю,

вживаючи у своєму мовленні велику кількість повторів, вигуків та вигуківих словосполучень, наприклад:

***Susie:** But that's, but that's what I mean, they're making, they're saying let's make, when the white people make films **black** and white people watch them, they're not specifically made for white people, not specifically made for **black people**, it just happens to be white actors! But when they make a **black film**, they make a **black film** for **black people** to sit and watch. I've got it all on this tape Malcolm X, Linsey's saying Malcolm X is brilliant, he was a **black man**, he was a **nigger** and Ryan was going shut up Ryan's **black** too and she was going shut up! Malcolm X, stupid **black nigger**, do you know what I mean. But because they're black it don't make no difference, do you know what I mean.*

***Allie:** Cos ... if we say it*

***Sharon:** We say it*

***Susie:** But if I was to say it, it's different. Like, Linsey goes to me, cos I've got a **black kitten** he goes, what are you gonna call it? I goes dunno. Goes call it Malcolm X. I goes shut up! He goes, call it, call it Ma= call it Martin X and then he says call it **Nigger!** I think **Nigger's** a good name but, you know what I mean like, come here **Nigger!** But ... it's, it's racist. If I'd a, if I were walking down the street going... **Nigger!** Sorry [KPG]*

Частотне вживання слова *black* робить наголос на тому, що чорношкірі люди теж є важливими в суспільстві.

У наступному прикладі Сюзі та її друзі розмовляють глузливым тоном про расові стереотипи. Усі учасники діалогу є чорношкірими, чим вони й пишаються, підкреслюючи це вживанням у своєму мовленні іменники *nigger, black, black woman, a half Negro*, наприклад:

***Linsey:** I'm black ...and I'm a nigger! Fuck you!*

***Susie:** Really? Really? We didn't know that. We didn't know that. Sorry Linsey I thought you were Chinese, you know.*

***Courtney:** I'm black and I'm proud of it.*

***Linsey:** Oh! Black woman!*

***Courtney:** I'm not black ... I'm a*

***Linsey:** Wow!*

***Courtney:** Chink. I'm a Chink!*

***Linsey:** You're a half Negro.*

***Courtney:** I'm a half Negro! [KPG]*

Діалог увесь пронизаний емоційністю. Це видно із повторів, насамперед слова *black*, а також вигуків та вигуківих сполучень.

У комунікації існує таке поняття, як ритуальна образа. В. Лабов [14], який вивчав ритуальну образу між чорношкірими мовцями робітничого класу в Харлемі, зазначав, що для того, щоб зрозуміти й оцінити, що це поняття означає, треба докладніше дослідити особливості стосунків середнього класу. Едер з'ясував, що ті, хто належать до середнього класу, меншою мірою брали участь у прямих конкуруючих дискусіях [10]. Натомість прямі, конфронтаційні дискусії були більше притаманні верствам середнього класу, "де "жорсткість" особливо цінується й найменше хвилюються саме про "ввічливість"" [10, с. 82].

Крім того, раса – теж важливий чинник у дослідженні ритуального конфлікту [10; 12; 15]. Унаслідок ритуального конфлікту, чорношкірі та білошкірі комуніканти, особливо жіночої статі, іноді не розуміють один одного. Так, наприклад, чорношкірі жінки частіше беруть участь у ритуальних конфліктах. Вони і вправніше захищають себе в багатьох ситуаціях від вербальної атаки. Білошкірі ж жінки, навпаки, вважають таку поведінку недоречною або не властивою жінкам. Вони просто жахаються такої агресивної поведінки чорношкірих. Обидві групи протиставляються одна одній.

У наступному прикладі ми бачимо, як чорношкіра дівчинка з Хакні відокремлює себе від білих. Дівчата описують глузливым тоном іншу дівчину як типову білу жінку, використовуючи велику кількість повторів, ніби думаючи, як і ще можна її описати, наприклад:

Allie: she's sort of really naïve and really

Kate: Gets on my nerves sometimes

Allie: I'm not being funny, but she's a white man's woman, don't you think so?

Susie: Yeah.

Kate: She, she's all

Sharon: Very dependent

Susie: Yeah.

Allie: Very

Susie: Ooh Alan, ooh Alan!

Allie: She's, she's everything men want women to be, you know.

Susie: She's pathetic. [KPG]

Згідно з Кочманом [13], який досліджував ритуальну образу в мовленні Чиказьких чорношкірих чоловіків, це ніби штовхає учасників комунікації на те, щоб уміти вербально вистояти цей напад, використовуючи свої емоції, розвивати здатність протистояння. Діти, зокрема, відповідають на такі напади в ігровій формі, насмішувато й несерйозно.

Розглянемо наступний приклад, що відображає мовлення чорношкірої дівчинки з робітничого класу в Хекні. Сюзі зустрічає Мелані, студентку з приватного коледжу, й вирішує взяти в неї глузливе інтерв'ю про її життя в коледжі. Лише за декілька хвилин розмови Сюзі вдається показати своє ставлення до такого типу людей, як Мелані, – шикарних, чутливих, вразливих і страшенно нудних, наприклад:

Susie: *Was there any fights?*

Melanie: *No...*

Susie: *Mind you, I don't suppose you get many fights at college because they all talk like that. You know? And they all walk about and sit in circles...you didn't have an argument with a teacher or anything interesting?*

Melanie: *No.. I had an argument yesterday*

Susie: *Who with? Let's hear it. ...Talk to me baby.*

Melanie: *{unclear}*

Susie: *Yeah, who with? Tell us the argument. What was it about?*

Melanie: *Oh because one of the typewriters is broken and she blamed it on me.*

Susie: *So what did you say to her? "Hey, bitch"? No, sorry, what did you say?*

Melanie: *No she just goes "who did it" and she started looking at me and I said "What are you looking at me and I said "What are you looking at me for?"*

Susie: *What teacher was this?*

Melanie: *Miss S*

Susie: *Stupid co= Miss stupid cow! [KPG]*

Приклад показує нам, що відповідно до слів Сюзі, студенти приватного коледжу не вміють боротися, захищатися, тому що вони розмовляють "like that". Однак Сюзі дає зрозуміти, що вона не спілкується "like that" й що вона знає як оборонитися. Грайлива вербальна оборона Сюзі ще раз показує нам яскравий приклад вербальної діяльності, що носить назву "ритуальний конфлікт", що визначається як грайливі несерйозні вербальні диспути, що не спрямовані на розв'язання конфлікту [11].

Як вже було сказано, ритуальні конфлікти більш частіше зустрічаються між комунікантами різних класів, культур, або рас. Хоча, такі вербальні напади зустрічаються у проаналізованому нами матеріалі й між представниками однакових класів чи рас. Якщо ж мовний конфлікт відбувається між представниками нижчих класів,

особливо чорношкірих комунікантів, то їх мовлення є досить брутальним, грубим й агресивним, що проявляється у вживанні в їхньому мовленні лайки, нецензурної лексики, наприклад:

Courtneyde: *Get lost*

Silvia: *Get lost. Get...*

Courtneyde: *You're dirty dog.*

Silvia: *You're dirty dog. Get lost. [KPG]*

Сюзі у наступному прикладі добре вміє захищатися від вербальних атак, наприклад:

Kathy: *Susie I really think you should wash your hair because there's all lice running along the table.*

Susie: *Do you want one?*

Kathy: *I'm not a monkey. I don't really wanna go for you*

Susie: *Ooh ooh ooh ooh ooh ooh ooh ooh.*

Kathy: *No! Get over there.*

Susie: *Ahha, ah ha, ha ha ha ha ha!*

Kathy: *You're mad! [KPG]*

Замість того, щоб образитись, Сюзі відповідає ще образливішою реплікою.

В наступному діалозі Сюзі й Гвен демонструють свою навички ритуального конфлікту, наприклад:

Gwen: *Are you taping?*

Susie: *I'm taping you right now Gwen.*

Gwen: *Are you?*

Susie: *Yes I am darling.*

Gwen: *You fucking tape me you dirty cow?*

Susie: *Yes I fucking I am, you dirty cow!*

Gwen: *Susie! You fucking slag*

Susie: *Don't you fucking start with me*

Gwen: *You are!*

Susie: *You dirty slag! [KPG]*

В цьому прикладі співрозмовник чинить опір іншому комуніканту, що є ще емоційнішим й образливішим, вживаючи багато образливих слів. Саме й ці опозиційні директиви, образливі й лайливі слово надають реченням більшої інтенсивності.

Записуючи своє мовлення на плівку, комуніканти виставляють себе як як вербально й емоційно крутими дівчатами, які не занадто

переймаються тим, як саме вони розмовляють перед дорослішими за них. Навіть, якщо не буде теми, вони її придумують. Дівчата ніби хочуть похизуватися перед дорослими, наприклад:

Susie: *I want a fight on tape. ... Come on then, let's hear it.*

Beatrice: *You can't force an argument.*

Susie: *Yes you can! You fucking, what you talking about you can't fucking, you can't fucking, fucking do an argument you can! I'll fucking argue you lot! ... Go on Maria, do it!*

Sharon: *If she doesn't she's disqualified.*

Susie: *Yeah, you're disqualified! ... See! It's all about wits. ... Don't mind me I just don't know what I'm talking about. Like you, Sharon, what's your favourite swear word. [KPG]*

Спроба Сюзі розпочати гарячу дискусію так різко закінчується, як і почалась. В останній репліці Сюзі розуміє, що її попередні висловлювання були занадто вульгарними, образливими, й в решті-решт вона вибачається за свою поведінку: *Don't mind me I just don't know what I'm talking about.*

Для того, щоб викликати роздратованість, Шарон, знаючи, що Сюзі просто шаленіє від Мадонни, й щонайменший критицизм її улюблениці просто приведе її до шаленства, вона навмисне це робить, наприклад:

Sharon: *Madonna is a whore!*

Susie: *No. Shut your*

Sharon: *She's so*

Susie: *mouth! Shut*

Monika: *She is brilliant!*

Susie: *your mouth!*

Monika: *I agree with you.*

Susie: *Shut, thank you Monika.*

Sharon: *Shut your mouth!*

Monika: *I like Madonna.*

Susie: *Shut, shut your mouth! Shut your mouth!*

Sharon: *I like Madonna. [KPG]*

Чорношкірі підлітки схильні до вживання, наприклад, примітивних граматичних конструкцій, імперативно перевантажених. Також вони вживають велику кількість повторів, лайливих слів, що не мають гендерних обмежень.

Отже, як бачимо, те чи інше вираження емоції залежить (певною мірою) від ряду чинників, що на нього впливають, насамперед вікових, расових, етнічних. Хоча значну роль відіграють також і соціальні чинники. Ці та інші чинники дадуть повну картину вивчення емоційного мовлення в спонтанній комунікації.

Література

1. *Абрамович С. Д.* Мовленнєва комунікація / С. Д. Абрамович, М. Ю. Чікарьова. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 472 с.
2. *Бадмаев В. Н.* Национальная идентичность: Дискурс и социальная практика / Валерий Николаевич Бадмаев. – М.: Элиста, 2002. – 112 с.
3. *Горбачова Н. І.* Соціальний статус і соціальна роль як базові поняття соціальної структури / Н. І. Горбачова // Вісник Житомирського державного у-ту ім. Івана Франка / Н. І. Горбачова. – Житомир, 2014. – (Філологічні науки; 6–7). – С. 234–237.
4. *Донец П. Н.* Основы общей теории межкультурной коммуникации / П. Н. Донец. – Х.: Штрих, 2001. – 384 с.
5. *Ретунская М. С.* Английская аксиологическая лексика / Марина Серафимовна Ретунская. – Н. Новгород: Изд-во ННГУ, 1996. – 272 с.
6. *Сафаров Ш.* Речевые действия этноспецифической личности // Личностные аспекты языкового общения: Межвуз. сб. науч. тр. – Калинин: Изд-во Калинин. гос. ун-та, 1990. – С. 62–67.
7. *Сахарчук Л. І.* Методологія комунікативних досліджень / Людмила Іванівна Сахарчук. – Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного у-ту ім. В. Стефаника, 2006. – 214 с.
8. *Толкачова А. С.* Спілкування – комунікація – комунікативна діяльність: спільне та особливе / Анжеліка Сергіївна Толкачова // Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія / Анжеліка Сергіївна Толкачова. – К.: Вид-во Київського ун-ту ім. Бориса Грінченка, 2013. – №19. – С. 91–94.
9. *Discourse, Ethnicity, Culture and Racism / T. V. Dijk, S. Ting-Toomey, G. Smitherman, D. Troutman // Discourse as Social Interaction. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction / T. V. Dijk, S. Ting-Toomey, G. Smitherman, D. Troutman.* – London: Sage Publications LTD, 2000. – (Vol. 2). – P. 144–180.
10. *Eder D.* Serious and playful disputes: variation in conflict talk among female adolescents. / Donna Eder // Grimshaw Allan, Conflict Talk / Donna Eder. – Cambridge University Press, 1990. – P. 67–84.
11. *Grimshaw A.* Conflict talk: sociolinguistic investigations of arguments in conversations. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990. – 114 p.
12. *Heath S. B.* Ways with words / Shirley Brice Heath. – Cambridge: Cambridge University Press, 1983.
13. *Kochman T.* The boundary between play and nonplay in black verbal dueling / T. Kochman. // Language in Society. – 1983. – № 12–P. 329–337.

14. *Labov W.* Language in the inner city: Studies in the Black English vernacular / William Labov. – Philadelphia: University of Philadelphia Press, 1972.

15. *Schofield J. W.* Black and white in school: trust, tension, or tolerance? / Janet Ward Schofield. – New York: Praeger, 1982.

References

1. *Abramovich S. D.* Movlennieva komunikatsiia / S. D. Abramovich, M. Chikarova. – K.: Tsentr navchal'noi literatury, 2004. – 472 s.

2. *Badmaev V. N.* Natsional'naia identichnost': Diskurs i sotsial'naia praktika / Valerii Nikolaevich Badmaev. – M.: Elista, 2002. – 112 s.

3. *Horbachova N. I.* Sotsial'nyi status i sotsial'na rol' yak bazovi ponniatia sotsial'noi struktury / N. I. Horbachova // Visnyk Zhytomyr'skoho derzhavnogo u-tu im. Ivana Franka / N. I. Horbachova. – Zhytomyr, 2014. – (Filolohichni nauky; 6–7). – S. 234–237.

4. *Donets P. N.* Osnovy obshchei teorii mezhkul'turnoi komunikatsii / P. N. Donets. – Kh.: Shtrykh, 2001. – 384 s.

5. *Retunskaiia M. S.* Angliiskaia aksiolohicheskaia leksika / Marina Serafimovna Retunskaiia. – N. Novhorod: Izd-vo NNHU, 1996. – 272 s.

6. *Safarov Sh.* Rechevyie deistviia etnospetsificheskoi lichnosti // Lichnostnyie aspekty yazykovoho obshcheniia: Mezhevuz. sb. nauch. tr. – Kalinin: Izd-vo Kalinin. hos. un-ta, 1990. – S. 62–67.

7. *Saharchuk L. I.* Metodolohiia komunikatyvnykh doslidzhen' / Liudmyla Ivanivna Saharchuk. – Ivano-Frankiv'sk: Vydavnycho-dyzainers'kyi viddil TsIT Prykarpats'koho natsional'noho u-tu im. V. Stefanyka, 2006. – 214 s.

8. *Tolkachova A. S.* Spilkuvannia – komunikatsiia – komunikatyvna diialnist': spil'ne ta osoblyve / Anzhelika Serhiivna Tolkachova // Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Pedahohika. Psykholohiia / Anzhelika Serhiivna Tolkachova. – K.: Vyd-vo Kyivs'koho un-tu im. Borysa Hrinchenka, 2013. – № 19. – S. 91–94.

9. Discourse, Ethnicity, Culture and Racism / T. V. Dijk, S. Ting-Toomey, G. Smitherman, D. Troutman // Discourse as Social Interaction. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction / T. V. Dijk, S. Ting-Toomey, G. Smitherman, D. Troutman. – London: Sage Publications LTD, 2000. – (Vol. 2). – P. 144–180.

10. *Eder D.* Serious and playful disputes: variation in conflict talk among female adolescents. / Donna Eder // Grimshaw Allan, Conflict Talk / Donna Eder. – Cambridge University Press, 1990. – P. 67–84.

11. *Grimshaw A.* Conflict talk: sociolinguistic investigations of arguments in conversations. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990. – 114 p.

12. *Heath S. B.* Ways with words / Shirley Brice Heath. – Cambridge: Cambridge University Press, 1983.

13. *Kochman T.* The boundary between play and nonplay in black verbal dueling / T. Kochman // Language in Society. – 1983. – №12. – P. 329–337.

14. *Labov W.* Language in the inner city: Studies in the Black English vernacular / William Labov. – Philadelphia: University of Philadelphia Press, 1972.

15. *Schofield J. W.* Black and white in school: trust, tension, or tolerance? / Janet Ward Schofield. – New York: Praeger, 1982.

Люстративний матеріал

KPG – 39 conversations recorded by Josie 'Josie' (PS555) [dates unknown] with 34 interlocutors, totaling 6802 s-units, 42330 words, and over 59 minutes 42 seconds of recordings.

KSW – 6 conversations recorded by 'Richard 4' (PS6SG) [dates unknown] with 5 interlocutors, totaling 1098 s-units, 6020 words (duration not recorded).